

غەریبەك بەدوای نیشتماندا دەگەت ... سەدیق سەعید ۋا ندزی

خوڭنەوہیەك بـ كـمەـ شیعری نیشتمان دارستانی دەم ۋوباربووـ

گەـان بەدوای نـشتمانى ۋاستەقینەدا، كە خـى لە زـدى ۋەسنولە دایك بوونى مرـقەكان دەبینـتەوہ، ھەمیشە خەمـك بووہ بە كـى تاكى كورد. لە نەبوونى وـاتدا، مرـقى كورد بەردەوام ھەستى بە بـشایيەكى دەروونى گەورە كردووہ. چونكە نیشتمان لـرەدا ھـمايەكە بـشوناسى مرـقو ناسینەوہى لە ئاستى ئەوانى تردا. ئەـوخەمەى مرـقى كورد قوـتر دەبـتەوہ، كاتـ ۋوبە ۋوى پرسیارکردن لە بارەى شوناسەوہ دەبـتەوہ. ناسنامە لـرەدا شوناسـكە بـجیاکردنەوہى ئەو لەوانى تردا. بـناسینەوہى ئەو. بەتایبەتیش لە ئاستى نەتەوہییدا. بـیە دەبینن ۋوبەرـكى گەورە لە گوتارى شیعری كوردیدا ھەـدانە بـوہامدانەوہى ئەو پرسیارەونیشاندانى ناسنامە لە ئاست ئەوانىتردا. ئەو ناسنامەش بـگومان لە كوردبووندا خـى بەرجەستە دەكات. كاتـ وەك گوتارـكى شیعری، لە ئەزموونى شیعری شاعیرانى ئـمەدا ەنگدەداتەوہ. خودى ئەوگوتارەش زـرتـخـى بەرجەستە دەكات كاتـ مرـق زـدونیشتمانى ەسنى خـى جـددـت. مرـقى كورد بەو بـیەى بەھـى بـ دەوـتیيەوہ نیشتمانـكى ئازادو سەربەخـى نەبووہ، ئیدی ئەمە ھەمیشە خەونـكى سیاسى گەورەى بووہ، كە ڤـگارـك دابـت ئەویش خاوەنى ناسنامەو نیشتمانى خـى بـت. لـرەوہش ئەو خەونە دەبـتە بە شـكى سەرەكى لە دیدگای مرـقى كوردو خەمـك كە بەردەوام بە كـیيەوہیە. ئیدی ۋو لە ھەر شوـن و جـگەيەك بكات، ئەو خەونە بە شـكە لە بیرکردنەوہ ۋانینى. بەتایبەتیش كاتـ لە ئاست كەسانـكى خاوەن نیشتمان وـاتدا، ھەست بە بـشوناسى دەكات.

كـمەـ شیعری(نیشتمان دارستانی دەم ۋوباربوو) ھەـگرى ئەو گوتارەيە كە ئاماژەمان پـكرد. لە دووتوـى شیعەرەكانى ئەو كـمەـ شیعەرەدا، غەریبـك دەبینن كە بەدوای نیشتماندا دەگەت و خەمى نیشتمان لە مەنفادا، بە كـیيەوہیەتى. غەریبـك كە جوانییەكانى ئەوـى تاراوگە، خـشیيەكانى ئەوـى تاراوگە، نابنە جـگەى سەرنجىو خەیاـى ھەمیشە بـ گوندە وـرانكراوہكەى خـى دەگەتـتەوہ. غەریبـك كە لە تاراوگەشدا، ناتوانـ نیشتمان لە بیر بكاتو بە پـچەوانەوہ بە ژيانى ئەو ۋانایەتوہەست بە ئاسوودەى ناكات. بـگومان ناویشان كلیلى كردنەوہى كـدەكانى دەقـكە. سەرەتاو دەسپـكى

په یوه ندى خو نهره به دهق. بـ په ناو نیشانی ئو کـ مهـه شيعره وـ رای
ئو هـی هـه گـری وـ نه یه کی هـونه ری جوانه و به شـکه له ئـستاتیکای
ناو نیشانی کـتـبه که، هاوکات ده کـرـ ئو ناو نیشانه به ده لاله تـکی
دیکه شـ بخو نـرـته وه. ئه ویش په یوه ندى نـوان مرـقه کانه به
نیشتمانه که یانه وه. له مانای دیاری ئو ناو نیشانه دا، هـریه کـ له دوو
چه مکی سرووشتی ووبارو دارستان هـیه. که هـردووکیان به شـکی
سهره کیو گـوره ن له پـکه نـه ری ژینگه و شو ن. دارستان هـمایه بـ
جوانیو سهوزیو سرووشت.

هاوکات ده لاله تـکیـشه بـ خـاگـری له ئاست با هـزی سرووشتدا.
ووباریش که دیسان چه مکـکی سرووشتیه، هـمایه بـ به رده وامبوونی
ژیان. چونکه هیچ بوونه وهر کـ ناتوان به بـ ئاوبزیتو ئا و هـمایه بـ
ئاوه دانی. که واته شاعیر، وـ نه ی نیشتمان کـمان بـ ده کـشـت، که
هـمیشه وـ رای سوتما کـردن و له نـو بردنی، هـرزیندووه. ئه گـرچـی
ناو نیشانه که له ووی وـ زمانیه وه کاری اـ بردووه. بهـام نابـ
ئو هـمان بیر بـچـت، که ئه گـر دارستان کـیش له نـو بـچـت، دارستان کـی
دیکه سهره هـده داته وه. هـگی داره کان هـنده به زه ویدا وـ چوون، هیچ
هـز کـ نییه بتوان له هـگـوه هـه یانکـشـ. ئه مه له لایه کـ، له لایه کی
تره وه ده کـرـ ئا مـاژه یه کی سیاسیش بدهینه ئو ناو نیشانه. که هـریه کـ
له ووبار هـمایه بـ ووباری خو نـی شه هیدانی ئـمه، دارستانیش ئو
نیشتمانه یه که به ووباره ده ژیتو زیندووه. لـره وه ش شاعیر ئا مـاژه
بـ ئو هـموو قوربانیا نه و خـبات و خو نـ شتنه ده کات، که نه وه
له دوا ی نه وه له پـناوی نیشتماندا ده دات.

ئو نیشتمانه ی به هـموو سوتما کیه ی خـیه وه، شاعیر نایگـ ته وه به
جوانیه کانی نیشتمان کـکی دیکه، که ئه ویش مه نفایه. تیمه ی سهره کی ئو
شيعرانه، هـموویان گوزارشت کـردنه له نیشتمان و ده چنه خانـه ی شيعری
مه نفاوه. ئو کـ مهـه شيعره به ره می ده سا و ئاواره یه له نیشتمان و
هـموویان هـه گـری گوتار کـن که ئه ویش غـریبیه بـ نیشتمان. خـون
بینو تاسه ی گـه اـنه وه یه بـ نیشتمان. له و کـ مهـه شيعره دا
به بـ چوونی من، سـ ئاستی گوزارشت کـردن له نیشتمان له چوارچـوه ی
شيعره کان هـیه. له ئاستی یه که مدا، شاعیر دوا ی ئه وه ی ده چـته
ئـکرانیا، ئیدی بـ ما وه یه کی زـر ناتوان با وهر به وه به نـت که
نیشتمانی جـه شتووه. له و وـانگـه یه شه وه له زه مینه ی واقعی وـا تـکی
دیکه دا، که شاعیر تیايدا په نا هـنده یه، به خـیال وـ نه ی نیشتمانی
استه قینه ده کـشـت. له و قـناغه دا شاعیر ده تـ: _

ئو برینه ی له کوردستان له دـم بـ وه...

نه کچی شه نگ. نه شه وی سهرمه ستی هـنگاو هـنگ. بـیان تیمار ناکـر.

شاعیر جڙهڻ شتني زڻدي ۽ آسته قينه ڇڏي، به برينڊڪي ڊ ۽ وڻنا دهڪات. له سهره تاشه وه، به ڊ ۽ هيچ گومان ڪرڻ ڏٺو به به قينه وه، باس له وه دهڪات ڪه نه ڪجهه شڻ ڪه ڪاني ٿيو ۽ ونه شهوي مهست ناتوانن ٿيو برينه ٿي سارڻ بڪهن. بريني نيشتمان، تنها به شادبوونه وه به نيشتمان سارڻ ڏه ڊ ٿي. شاعير ڇڻي جو انيه ڪاني ٿيو ۽ نابينڊ ٽوڇه يا ٿي هر لاي ٿيو برينه به ڪله ڊي ڊ ٿيو. بريني ڊ ڊ ٿيو، له پا ۽ ٿا ماڙه به ڪي ڪه سي ڪه ڊي مرڻ ڦڻ ڪهو برينداربووه، هاوڪات ٿا ماڙه به ڪي با به ٿيو گشتيشي هه به، ٿو وڃي سووتاندني نيشتمان و ٿيو هه موو ڪاره ساتو تراڙيدانه ٿي شاعير له ڪوردستان بينيو به ٿي. به تايه تيش ڪه وهڪ شاعير ڇڻي ٿا ماڙه ڀڄاوه ڪه ٿيو له پا ييزي 1988 نيشتمان جڙهڻ ٿي. ٿيو ڪا تيش ڦڻ ناغي خام ڇڻوون و شڻ ڪي دهرووني پاش ڪاره ساتي ٿي نفال به دناو هڪانو ڪيميا باران ڪرڻي هه ڇه به. ڊ ٿي شاعير ٿيو تراڙيدانه، به بريني ڊي دهزان ٿي. هاوڪات ڊ ٿي نيا ييش ده داته نيشتمان ڪه نه ڪچي شهنگ، نه شهوي سهرمه ستم، ناتوانن ٿيو برينه ڊ ٿي تيمار بڪهن. ڊ ٿي شاعير له ڦڻ ناغي سهره تايي ٿي ڪه ڇاوبوون به دنيا ٿي غريبي به. ڊ ٿي لاي وايه تازه هيچ شت ڪ ناتون ٿي، بريني ڊي تيمار بڪات. له ٿا ستي دووه مدا شاعير ڊ ٿيو ٿي ستاي تاراوگه جڙهڻ ٿي ٿو بگهر ٿيو نيشتمان، ڀڄو ستي به وه به نيشتمان ڪي ڀڄو ڪ له ڪه يا ٿي ڇڻي ڊا دروست بڪات. به ده رب ڇڻي ڪي تر، شاعير دواي ٿيو ٿي دنيا ده ڊ ٿيو له وه ڪه ٿي ٿي ٿيو له شو ڇڻي ڪ ده ڙيت ڪه زڻ دو شو ڇڻي ۽ آسته قينه ڇڻي ٿي نيه وهڪ باس مان ڪرڻ، به ڪه يا ٿيو ٿي نيشتمان ڊ ٿي ٿي ٿي ره ٿي تاراوگه. به ٿي ام به ڇ شڻ وه ڪ، ڊ ٿي گومان به گه ٿي انه وه ڊ ٿي ياده وه ري به ڪاني نيشتمان. ڊ ٿي ٿي مجاره يان ده ٿي ٿي:-

به ٿي ٿي ٿي ٿي ڪي ڪي ده ست به سهرم دهڪات...

به شه و تالو ته نيا له گه ٿي ٿي زاندا گفتوگه مه...

ٿي گهر خهون بينين نه بوايه ٿي ستا ڪڙي ببووم...

شاعير خهون دهڪات به جڙهه وه دنيا ٿي ڪي واقعي ٿيو ٿيو به واقع ڊي به رجسته ناڪر ٿي، هه ڊ ٿي ده دات به ڪه يا ٿي به رجسته بڪات. ڊ ٿي شاعير خهون وهڪ جيهان ٿي ڪي ديڪي جياواز له واقع ڪه هر تنها له ڪه يا ڊا بووني هه به بووني ڪي به رجسته يي نيه، ده بين ٿي. خهون ڊ ٿي ده ڊ ٿي جڙهه وه به نيشتمان به شڻ وه ڪي ڪرڻ ره ڪي. به ده رب ڇڻي ڪي تر. شاعير خهون وهڪ فرياد ره سڻ ڪ ڊ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿيو ڊ ٿي دهرووني و ڪڙي مه ٿي تيهي ڇڻي ده بين ٿي، ڪله مه نفادا تيا دا ٿي ٿي. ڊ ٿي ڪه تا ٿيو ٿي اده به ڪاري گهره ٿي ڪرڻ ته سهر هه ست و ٿي واني شاعير ڪه به ره و ڪڙي ببوون ڪه ده لاله ته ڊ ٿي وانه يي و پهرا گه نده بوون، بيبات. ڊ ٿي ڪه ٿي شاعير له وه دايه، ڪله وه مه نفايه دا، له و ڙيانه تنها و ڊ ٿي ڪه س و ڊ ٿي زانده دا، خهون

ده بینډت. ئه گهر خه ونیش نه بووایه کډوی ببوو. لږده دا به ریه ککه وتنی شاعیر له گه ډوو دنیای جیاواز، دوو کلتووری جیاواز، دوو شپوه ژبانی جیاواز دهرده کوه ډت. گهرچی مه نفا به هی پښکه وتنه کانییه وه دهسته به رکړدنی ماف و ئازادییه کانی ژبان، ئهسته مه ببته شوینی کډویکړدنی مرځفه کان. وه ډ ډ شاعیر نه جوانییه کانی ئه و، نه ژبانی ئه و، جځگه هی هه وهسته کړدن نیین. ډیه په نا ده باته بهر خه ون بینن.

به ډام ئایا خه ونه کان هه موویان ده بن به ډاستی؟ ډگومان مه حا ه. ئه گهر هه موو خه ون بینن ډکی ئمه ډاستی بووایه، ئستا چند ئاسووده، به خته وهرو شادومان ده بووین. وه ډ نا ډ ئه وه مان بیر بچ ډت خه ونه کان ئه گهر کورت وکه مخایه نیش بن، هشتا ډ ماوویه ک چټرو ئارامی به مرځ ده دن. له و ډوانگه یه شه وه، شاعیر خه ون بینن وه کډووه یه کی جوان ده بینډت، له پکړدنه وهی ئه و ډشاییه ده روونییه له میانیه جځه شتنی واقعی نیشتمان دا، ډووبه ډووی ډته وه. شاعیر دواى ئه وهی نیشتمانی ډاسته قینه ی ځی جډډډت و ده گاته مه نفا، ئیدی هه ستی به نام ډبون به هه موو دیارده و بووه کانی ده وروو بهری له لا دا دروست ده ډت. ډگومان سا ډه کانی یه که می ته ناهیکړدن له مه نفاداو له گه ډغریبیدا (گهرچی من مه نفام نه بینووه وه ډ ز ډر بابه تم لهم ډووه وهو خو ډندته وه) ساته کانی هه ست کړدن به غریبیه کی گه وروو کوشنده. غریبیه ک، که ئاسه وار ډکی گه وروو قو له ژبان و ناخی مرځ جډډل. ئه و ئاسه واره به هیچ شت ډک (ژډل ته عویز کړدنه وه) ناکر ډته وه. ډیه شاعیر دیسانه وه به ریه ککه وتنه که ی ځی له گه ډمه نفادا باسده کاتو له کډپه یه کی دیکه دا ده ډت: _
ئهی خانمی نا ئاشناو شه نگ
کورد ډکی ئه وه نده کډویله م. ئم شهو له سه مات ډانایه م.

شاعیر به ډهیچ هه سترکړدن به شهرم ډکی کډمه ډایه تی و دید ډکی ځ به که مزانینه وه له ئاست ئه وی تری نا ئاشنا، باس له وه ده کات که به سه مای کچه چاوشین و پرچ زهرده کانی ئکرانیا (که هه زاره ها گه نج خه ونی پډوه ده بینن) ډانایه ت. شاعیر شهرم له وه ناکات که باسی نا ئاشنایی ځی به سه مای ئکرانییه کانه وه بکات. بگره به شانازیشه وه باسیده کات. لږده دا پرسیار ئه وه یه ئه وهسته ی شاعیر له کو ډوه سه رچاوه ی گرتووه؟ ډگومان له شوناسی کورد بوونی ځیه وه. واته شاعیر به ئه ندازه یه ک وابه سته یه به نیشتمان و نه ته وه که ی ځیه وه، تا ئه و ډاده یه ی باس له و دیاردانه ش بکات که ډ ئه و نام وپښتر نه بینراون. به لایه وه نه نگي نییه وه ک ئه وهی که هیه پښاسه ی ځی بکات، نه ک به شپوه یه کی ډتووشکراو، تایه تمه ندیه کی دیکه به

شوناسی نه ته وه بیانه ی خئی بدات. شاعیر لـره دا به کچه شـخ و شه نـگه کان دهـت، که ئه و ئه وه یه که هه یه، نهـک کاره کـته رـکی تر. بـیه ده بینین به و په یی اشکاوی و استگـییه وه، دان به نائاشنایی خئی دهـت له گه ئه واندا. ئه مه له لایهـک، له لایه کی تره وه ئه و دانپیانانه بـ ماسکه ی شاعیر، گوزارشت له دوودنیابینی جیا و دوو کلتووری جیا ده کات، که هه ریه که یان ههـگری کـمه یی خهـسه تی کـمه ییـته، په روه رده یی، خـزانی وکه سین. که ئه وانیش کوردو ئـکرانیه کانن.

شاعیر استه وخـ به کچه شه نـگه کان دهـت که کوردـکی ته وه نـده کـویله یه، ئه مشه و له سه مای انایهـت. هه رله سه ره تا وه شاعیر بیانووی ئه و پرسیارکردنه له کچه شـخه کان دهـت، که هـنگه له میانه ی ئاواـزانبوونی له گه ئه وان ووبهـووی بکرـته وه. که ئه ویش ته وه یه که ئه و بـچی نائاشنایه به دنیای ئـره؟ بـچی جوانییه کانی ئـره و پـشکه و تنه کانی ئـره نابنه جـگه ی تـامان و شادومانـی. بـگومان له بهر ئه وه ی ئه و نیشتمانـکی جـهـشتـووه. نیشتمانـکی برینداروخا پوورکرای به جـنـکی به عسی فاشییه وه. ئه و برینهـش نه کچی شه نـگ، نه شه وی مه ست و جوان، ناتوانن بـی تیمار بکهـن. ئه وه ته نها به شادبوونه وه به نیشتمان ئه و برینه قه تماغه دهـگرـت. لـره وه ش له ئاستی سهـیه مـدا، شاعیر نامـبوونی ته واوه تی خئی به ژیانـی ته وه ده کاته بهـشـک له ژیانـی استه قینه ی خئی و ئیدی دـنیایـی ده داته به رامبه ره که ی که ئه و ناتوانـت، له سه مای ئه و ابـت. به م جـره ش ئـمه ووبهـووی دوو کلتوور، دوو شـوه مرـف، دوو شـوه ژیانـی کـمه یی ته ده بینه وه. یه کـکیان ته و شوناسه کـمه یی ته ییه یه که شاعیر ههـگریه تی ته وی تریش شوناسی به رامبه ره. شاعیر نه بادا مه نفا ببـته جـگـره وه ی شوـن و نیشتمانـی استه قینه ی خئی، ئیدی هه موو دیارده کانی بوون و ژیانـی ته و به نامـ ده بینـت و ناتوانـ پـیانـه وه ئاشنا بـت. ئه مه ش له پـناو هـشـتنه وه شوناسی کوردبوون و نیشتمان له یاده وه ری ود و ده روونیدا. له کـتاییدا ده مه و ئاماژه به وه بکهـم که نزیکه ی شانزه ساـ له مه و بهر، کـمه یی شیعری (هـلانه ی نغـی) ی (مارف عومه رگو) م خوـنده وه و چـژو جوانییه کی زـرم له شیعه رکان دیت. ئـستا که دوا ی ته و هه موو ساـانه، جارـکی تر شیعه رکانـی (نیشتمانم دارستانی دم ووبار بوو) خوـنده وه، به ره مان ته و چـژو جوانییه که و تمه وه که شانزه ساـ له مه و به ربینی بووم. به هیوا ی سه رکه وتنو به ره می جوانترو شیعی جوانتر بـ شاعیر.

په راوړنځ / نیشتمانم دارستانی دهم ځووبار بوو / شاعر / مارف عومهر
گوځ / ساځی چاپ 2016